

УДК 378.016:811

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-39>

Тетяна БРИК,

orcid.org/0000-0002-7138-2590

кандидат педагогічних наук,

професор кафедри іноземних мов

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) bellabryk18@gmail.com

Ірина ГРИГОРОВА,

orcid.org/0000-0002-4636-2790

доцент кафедри іноземних мов

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) irinagrygorova10263@gmail.com

Інна РЕБРІЙ,

orcid.org/0000-0002-1008-0142

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) inna.rebrij@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У КУРСАНТІВ

Сучасні умови державності, у яких знаходиться Україна на даному етапі, вимагають зміни актуальних підходів до формування патріотичної свідомості майбутнього офіцера. Поштовхом до цих змін є процес становлення України як суверенної демократичної держави в умовах соціальних змін у суспільстві, що обумовлені не лише початком російсько-української війни 24 лютого 2022 року, а й подіями, які передували їй. До цих подій відносяться і «Революція гідності», і окупація частини Донбасу та Криму та інші події, які були пов'язані з ними, що у свою чергу мали психологічний вплив на суспільство та підштовхують його до змін у патріотичній свідомості.

В свою чергу слід зазначити, що патріотичне виховання молоді сьогодні набуває загальнодержавного масштабу. В той же час формування патріотичної свідомості має проходити з урахуванням цілого ряду педагогічно-психологічних та соціально-психологічних факторів, які було враховано при розробці різноманітних програм, що пов'язані з освітою та вихованням. Навчання у військових закладах вищої освіти передбачає підвищену увагу до становлення особистості майбутнього захисника нашої Батьківщини, тому формування патріотичної свідомості у майбутніх офіцерів вимагає впровадження низки специфічних педагогічно-психологічних аспектів у процес професійної освіти.

Крім того, важливо підкреслити, що на формування патріотичної свідомості курсантів значний вплив мають педагогічні та психологічні аспекти визначені і вивчені ще класиками української педагогіки, серед яких важливо виділити І. Огієнко, Г. Сковороду та В. Сухомлинського. Саме ці вчені-педагоги велику увагу приділяли розумінню патріотизму як основи виховання громадянина, що особливо важливо при становленні майбутнього захисника, який вибрав своєю професією захист рідної країни.

В той же час, необхідно враховувати і міжнародний досвід патріотичного виховання молоді, який стає особливо актуальним у контексті можливості для України стати у подальшому країною НАТО. Це важливо тому, що у процесі життєдіяльності військовика на різних етапах професійного становлення формується світоглядно-цілісна картина сприймання і розуміння світу, яка поступово формується у національний інтерес, на базі якого визріває національна ідея, патріотичний настрій і укорінюється національна свідомість як національне буття.

Ключові слова: педагогічно-психологічні аспекти, курсанти, патріотична свідомість, соціально-психологічні детермінанти.

Tatyana BRYK,*orcid.org/0000-0002-7138-2590**PHD in Pedagogy,**Professor at the Department of English Language**Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub**(Kharkiv, Ukraine) bellabryk18@gmail.com***Iryna GRYGOROVA,***orcid.org/0000-0002-4636-2790**Associate Professor at the Department of English Language**Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub**(Kharkiv, Ukraine) irinagrygorova10263@gmail.com***Inna REBRIJ,***orcid.org/0000-0002-1008-0142**PHD in Philology,**Associate Professor at the Department of English Language**Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub**(Kharkiv, Ukraine) inna.rebrij@gmail.com*

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING PATRIOTISM IN CADETS

Modern conditions of nationhood which Ukraine has at the current moment require actualization of new methods of developing patriotic consciousness among future officers. The main impetus to those changes is connected with developing Ukraine as a sovereign democratic state in the conditions of social changes in the society influenced by the russian-Ukrainian war which began on the 24th of February 2022. Those changes are also in close connection with the events which took place before the war started such as "Revolution of Dignity" and occupation of the part of Donbas region and the Crimea. The changes also take into consideration a number of other events which lead to variety of methods used for developing patriotic consciousness of future officers.

At the same time, it is significant to remember that educating the youth in current situation is provided at the level of nationhood. We also remember that developing of patriotic consciousness takes place in the close connection with pedagogical, psychological and social factors which were taken into consideration in the process of developing syllabus and included into the process of upbringing and education. Studying at the higher military establishments requires additional attention to developing personality of the future Motherland defender, so developing patriotic consciousness needs special attention with the number of specific pedagogical and psychological aspects in the process of professional education.

Moreover, it is important to highlight that developing of cadets' patriotic consciousness is influenced by pedagogical and psychological aspects defined and studied by classics of Ukrainian pedagogical science such as I. Ohienko, H. Skovoroda and V. Sukhomlynsky. Those teachers and scientists drew attention to defining and understanding patriotism as the pillar of upbringing a citizen. As being a citizen is significant for bringing up a future country defender and protector who has chosen being a military as his career.

At the same time, we need to take into consideration experienced gained by international allies in patriotic educating of their youth as Ukraine is in the process of becoming a NATO member. That is important as in the process of studying a future officer develops his or her views connected with understanding and defining the world around. He or she also understands that interest in national ideas, culture and tradition upbringing patriotic feelings and patriotic consciousness which help in rooting in the consciousness nationhood.

Key words: *pedagogical and psychological aspects, patriotic consciousness, cadets, social and psychological determiners.*

Постановка проблеми. Сучасні умови державності, у яких знаходиться Україна на даному етапі, вимагають зміни актуальних підходів до формування патріотичної свідомості майбутнього офіцера. Поштовхом до цих змін є процес становлення України як суверенної демократичної держави в умовах соціальних змін у суспільстві, що обумовлені не лише початком російсько-української війни 24 лютого 2022 року, а й подіями, які передували їй. До цих подій відносяться і «Рево-

люція гідності», і окупація частини Донбасу та Криму та інші події, які були пов'язані з ними, що у свою чергу мали психологічні аспекти, які підштовхують суспільство до змін у патріотичній свідомості.

В свою чергу слід зазначити, що патріотичне виховання молоді сьогодні набуває загальнодержавного масштабу. В той же час формування патріотичної свідомості має проходити з урахуванням цілого ряду педагогічно-психологічних

та соціально-психологічних факторів, які було враховано при розробці державних документів таких як Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). При розробці цих документів враховувалися мікро- та макросистемні соціально-психологічні фактори, які пов'язані і з віковими особливостями, і з вихованням любові до Батьківщини та усвідомлення себе громадянином та носієм громадського обов'язку на основі національних та загальнолюдських духовних цінностей, а також вихованням необхідних якостей особистості у майбутнього громадянина-патріота, починаючи з навчання у школі і з продовження становлення громадянина, патріота та захисника у контексті отримання вищої військової освіти (Киричок, 2010: 134).

Аналіз досліджень. Педагогічно-психологічних аспекти формування патріотичної свідомості закладалися і досліджувалися у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних філософів, педагогів та психологів впродовж багатьох століть. Серед них можна виділити Я. Коменського, І. Огієнко, Й. Песталоцці, Г. Сковороду, М. Драгоманова, В. Сухомлинського, А. Макаренка, І. Беха, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Кочергу та багато інших, які у своїх працях розробляли соціальні, психологічні та педагогічні фактори, що вкладаються в ідеї народності, гуманізму, людяності, а також пропагували ідеї виховання свідомого громадянина-патріота своєї Батьківщини. В той же час, слід звернути увагу на недостатню кількість досліджень по цій темі в контексті повномасштабного вторгнення на територію нашої держави та певних змінах у підході до розуміння патріотизму та аспектів його формування, які були внесені сучасними реаліями.

Мета статті – обговорити деякі проблеми формування психолого-педагогічних аспектів патріотизму у студентів (курсантів), які навчаються у закладах вищої освіти та отримують військово-професійну освіту. Крім того, ми збираємося привернути увагу до проблемних питань соціальних, психологічних та педагогічних аспектів формування патріотизму в контексті повномасштабного вторгнення росії на територію України. Беручи до уваги поставлену мету, ми вважаємо необхідним додатково зупинитися на важливості включення аспектів патріотичного виховання у професійно-орієнтовану навчальну програму у військовому закладі вищої освіти, що допомагає в подальшому зрозуміти явище патріотизму у міжнародному масштабі та у тісному зв'язку із вступом України у НАТО.

Виклад основного матеріалу. В контексті сучасного розвитку глобалізації суспільства та при комплексному розгляді різноманітних досліджень у сфері психолого-педагогічних аспектів формування патріотичної свідомості у майбутніх офіцерів, ми розуміємо, що всі ці дослідження в комплексному розгляді звертають особливу увагу на певні соціальні фактори сьогодення. Це саме ті фактори психологічного та педагогічного характеру, які мають значний вплив на формування патріотичної свідомості та тісно пов'язані з громадянським та патріотичним вихованням. До них ми відносимо:

1) продовження демократизація українського суспільства, будівництво і удосконалення його соціальних інститутів не є можливим без громадського та патріотичного виховання;

2) перед нами постає необхідність консолідації українського суспільства з метою економічної, соціальної та політичної стабільності, що надаватиме поштовх для подальшого розвитку нації та держави. При чому ідея консолідації впливає із ідеї патріотизму та громадянської відповідальності кожної людини;

3) незалежність України стала початком формування нового покоління патріотично налаштованих громадян;

4) в Україні відбувається девальвація старих пострадянських традицій, переосмислення культурних цінностей нації та європейської культури, що заснована на нових принципах суспільної громадянськості, моральності і патріотизму, які були спричинені останніми історичними подіями у суспільстві.

При історичному аналізі виявлення і розуміння соціально-психологічних та педагогічно-психологічних факторів формування патріотичної свідомості перші спроби введення до наукового обігу понять пов'язаних з цією проблемою належать чеському вченому та педагогу Я. Коменському. Він вважав необхідним використовувати техніку навчання для юнаків, щоб дати їм можливість зрозуміти їхнє призначення у житті. Саме в юнацькому віці необхідно формувати альтруїзм, який стимулює почуття взаємодопомоги, оскільки, на думку вченого, «якби всі прониклися бажанням діяти в інтересах загального благополуччя, знали б і вміли, як скрізь один іншому допомагати» (Коменський, 1940: 108). Крім того, Я. Коменський підкреслює, що важливим фактором патріотичного виховання є навчання рідною мовою, виховання людяності, гуманності та самопожертви заради свободи та незалежності рідної Батьківщини.

Дієвим фактором у формуванні патріотичної свідомості є моральні засади виховного процесу і у концепції англійського філософа Дж. Локка, який вважав, що «добродійність схвалюють не тому, що вона є вродженою, а тому, що вона є корисною» (Локк, 1996: 118). Так, Дж. Локк вважав, що патріотизм формується при такому вихованні, коли розум панує над почуттями та виникає дисципліна духу, що й породжує патріотичну свідомість.

Багато уваги поняттю становлення патріотичної свідомості, її педагогічно-психологічних аспектам та соціально-психологічним детермінантам, які на це впливають, приділяли увагу і українські вчені, серед яких важливе місце належить Г. Сковороді, І. Огієнко та В. Сухомлинському. Починаючи з 17 століття, патріотизм та патріотична свідомість розглядалися відомим українським філософом та педагогом Г. Сковородою у його численних листах та «Байках Харківських». Вчений пов'язує патріотизм з такими морально-психологічними якостями як благородство, скромність, поміркованість, працьовитість, доброзичливість. Серед важливих соціальних факторів патріотизму він виділяє любов до свого народу, Батьківщини, людську гідність та гордість. Саме в його працях виникає поняття «благодатного серця». Він вважає «благодарність же есть твердь і здоровіє серця» та є ознакою любові до рідної землі, якій ти здатен чесно і вірно служити (Сковорода, 1961: 498). Таким чином, вчений підкреслює, що важливими соціальними факторами стають поєднання навчання з фізичним розвитком, де необхідними елементами виступають самонавчання та самовиховання.

Ще одним важливим вченим-гуманістом, який мав великий вплив на історичний розвиток поняття патріотичної свідомості та розробляв систему факторів, які на неї впливають, був І. Огієнко. Так, у своїй праці «Наука про рідномовні обов'язки» І. Огієнко пише про важливість національного патріотичного виховання, в якому дієвими соціально-психологічними факторами вважає сформованість почуття гідності й гордості за свій народ, що є проявом ментальності. Саме в ній вчений бачить «ступінь зрілості народу і ступінь глибини його духовної культури» (Огієнко, 1994: 7) з дотриманням християнської доброчесності, родинних традицій та використанням культурно-історичної складової, яка генералізує поняття «рідномовного виховання», яке, в свою чергу, виступає важливим психолого-педагогічним фактором мовленнєвої комунікації.

При аналізі основних соціально-психологічних факторів формування патріотичної свідомості необхідно привернути увагу й до відтворення суспільства у філософському контексті у єдності гносеологічного, аксіологічного, праксеологічного та онтологічного аспектів. З гносеологічної

точки зору важливою детермінантою патріотизму стає соціально-історичне буття повсякденної свідомості людини (Акимович, 2012: 14). Саме на цьому факторі ми бачимо, що психологія патріотизму передує його ідеології, бо патріотичні почуття налічують цілі століття існування, в той час як ідеологія патріотизму починає формуватися лише в буржуазну епоху у якості основного соціально-психологічного елементу буття.

Таким чином, ми бачимо, що розуміння природи соціально-психологічних факторів та формування патріотичної свідомості неможливе без аналізу усіх аспектів розуміння патріотизму у філософському плані. В цих аспектах людина розглядається як суб'єкт соціального життя з її соціальними якостями і системою соціальних відносин, які тісно пов'язані як з історичними ситуаціями, так і з тенденціями суспільного розвитку, які наповнюють патріотичну свідомість змістом та пов'язують її з повсякденним життям людини та її психологічними якостями. Тобто ці процеси складають дієвий бік патріотизму та стимулюють вчинки людини спрямовані на захист Батьківщини та є результатом сумісної роботи факторів емоційного та раціонального рівнів буття свідомості індивіда.

Важливим елементом дослідження формування патріотичної свідомості є аналіз соціокультурного підходу до вивчення суспільства, який оперує певною моделлю суспільства, яку можна розуміти як соціокультурну систему, що враховує соціально-психологічні фактори сумісності особистісних характеристик членів суспільства з типом самого суспільства (Сухомлинська, 2010). Так, слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку наукової думки патріотизм розглядається як явище духовного життя суспільства. Відповідно до цієї тенденції звертається увага на такі важливі соціально-психологічні та психолого-педагогічні фактори патріотизму як специфічні риси менталітету та особливості різних спільнот та окремих людей (Волошина, 2010). Отже, кризові явища, які відбуваються у суспільстві (російсько-українська війна, яка розпочалася 24 лютого 2022, як приклад) активізують ставлення людей до певних феноменів та є поштовхом до відродження і становлення нової патріотичної свідомості наступних поколінь, що має використовуватися для забезпечення високого рівня сформованості патріотичних якостей у майбутніх офіцерів під час навчання у військових закладах вищої освіти.

Не слід забувати, що патріотизм є суспільним явищем, яке відноситься до сфери вивчення соціальної психології та має велике моральне значення для становлення особистості, тобто відображається у моральній свідомості людства та у змісті різноманітних моральних вимог, що стоять в основі патріотичної свідомості. Таким чином, одним з основних факторів поняття патріотизму

стає принцип моральності, який полягає у взаємозалежності та підрядності між особистими та суспільними інтересами, а також єднає людину і батьківщину в єдине ціле. Людство завжди приймає активну участь у справах своєї Батьківщини в процесі великих історичних потрясінь, до яких відноситься суспільно-політична ситуація на теренах сучасної України. Саме зараз створені такі психологічні умови для формування патріотичної свідомості, які дають свої плоди у розумінні себе частиною своєї нації, свого народу, підштовхують до розуміння необхідності захисту нашої держави від агресора, який прийшов на нашу землю. Ці моральні принципи є важливими детермінантами соціально-психологічного та психолого-педагогічного процесів становлення майбутнього офіцера, захисника своєї Батьківщини, та є позитивним емоційним фоном для пізнавального та виховного змісту їх майбутньої професії. Але в той же час не слід забувати, що моральні принципи формуються на основі почуттів під впливом таких соціально-психологічних факторів, як трудова і навчальна діяльність, а ці фактори є результатом спеціального впливу на емоційну сферу людини, що веде до формування особистості.

На думку О. Запорожця та Я. Ібрагімової знання про рідний край, Батьківщину, людей, про минуле та сучасність і є вагомими соціальними детермінантами, що впливають на формування свідомості та психологічної готовності, яка вже є психологічною детермінантою, та сприяє розвитку і закріпленню почуття любові до Вітчизни. Основи почуття патріотизму закладаються у майбутнього офіцера ще під час навчання у школі в тісному зв'язку між пізнавальною діяльністю та оволодінням певними знаннями та уявленнями, які підводять підлітка до почуттів, яких у нього чи неї спочатку немає (Ящук, 2001).

Отже, важливо, щоб ще в школі на заняттях із Захисту Вітчизни створювалися такі психологічні ситуації, які сприяють утворенню емоційно-позитивного ставлення до суспільних явищ, подій рідного краю, праці, національних звичаїв, що призводять до формування патріотичних почуттів та свідомого вибору професії захисника Батьківщини майбутніми офіцерами. Це пов'язано ще з таким важливим елементом психологічних та педагогічних досліджень згідно якого доведено, що факторами формування понять про патріотичну поведінку і вчинки є накопичення особистого досвіду, знань, переживань та вражень від пережитих почуттів, що є основою звички патріотичної поведінки. А тут важливими факторами формування цієї поведінки, із суспільної та психологічної точки зору, є комплексно реалізоване патріотично виховання майбутніх офіцерів ще під час навчання у школі, коли забезпечується єдність думки, почуттів та дій за рахунок поєд-

нання, формування знань про суспільні події і явища, патріотичні вчинки та поведінку, а також емоційно-позитивне ставлення до практичної реалізації своєї громадської позиції у доступних молоді громадських діях та вчинках та свідомого вибору майбутньої професії військового.

На цьому етапі, патріотизм тісно пов'язується з соціальним аспектом психологічно-педагогічного фактору «громадської культури». А під нею ми розуміємо ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхнє розуміння наслідування принципів законності та критичну вимогливість. Культура громадянськості належить до сфери взаємодії населення та влади, а не до сфери протистояння окремих верств одна з одною. Вона характеризується сприйманням влади не як предмета боротьби завоювання, а як об'єкта впливу щодо захисту інтересів та прав громадян. Виражається у ставленні населення до існуючого порядку, у знанні і визнанні їм суспільних норм, готовності їх дотримуватися. До громадянської культури належать знання людей про їхні права і обов'язки, про устрій держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виборчого процесу. Завдяки розумінню і вихованню «громадської культури» у майбутніх офіцерів формуються стійкі моральні якості, які дають їм розуміння свого ставлення до суспільства, а також сприяють формуванню у них патріотизм у контексті таких соціальних факторів як ставлення до праці, суспільної власності і поведінки у суспільстві.

При аналізі педагогічно-психологічних аспектів та соціально-психологічних детермінант становлення патріотизму не слід забувати і про необхідність наявності етнічної чи етнокультурної свідомості у майбутніх офіцерів, яка має бути сформованою ще під час більш раннього навчання у школі, але й під час професійного становлення продовжує відігравати неабияку роль у комплексі із громадською культурою та розумінням себе, як частини цієї культури. З іншого боку варто підкреслити, що саме під час професійного становлення майбутнього офіцера знання і переконання, які він отримав раніше, переходять у поняття патріотичної свідомості, яка не є набором готових знань, а є складною системою цінностей, які стають невід'ємною частиною свідомості та життєдіяльності особистості.

Крім того, при розгляді соціально-психологічних факторів слід звертати увагу і на когнітивний компонент патріотичної свідомості, де важливим елементом є світоглядно-інтегральний характер формування ідеалу. Саме ідеал та його якості наповнюють мотиваційно-смыслову сферу діяльності людини та спонукають її до соціальної активності. Ідеал є важливою соціально-психологічною та виховною детермінантою та виконує світоглядні, спонукальні, проєктивні, імперативні, нормативні

та оцінювальні функції. Ідеал особистості ставить акценти у ціннісних орієнтаціях, життєвих принципах і планах, встановлює рівень домагань, проєктує замисли і вчинки в цілісну життєву лінію становлення особистості. Також, когнітивний компонент віддає важливе місце військово-патріотичним знанням та фактору героїзму, який спонукає молодь до усвідомлених дій по захисту рідної землі з урахуванням героїчної свідомості як риси майбутнього офіцера, який бере на себе відповідальність за вирішення певних завдань підвищеного рівня важкості, що постають перед ним під час виконання бойових завдань. Це стає особливо актуальним соціально-психологічним фактором формування патріотичної свідомості у сьогоденні, коли багато саме молодих офіцерів стикаються з подібними завданнями у реальному житті. Такі ситуації послідовно підводять до усвідомлених героїчних поступків, які були виконані через розуміння і усвідомлення себе справжнім захисником Вітчизни у складних умовах ведення бою чи виконання інших бойових завдань, та потребують наслідування у наступних поколіннях.

Так, у процесі життєдіяльності військовика на різних етапах професійного становлення формується світоглядно-цілісна картина сприймання і розуміння світу, яка поступово формується у національний інтерес, на базі якого визріває національна ідея, патріотичний настрій і укорінюється національна свідомість як національне буття. Тобто, ми розуміємо, що національна свідомість стає важливим соціальним фактором національної психології та державотворчої ідеології, де чуттєвий, або психологічний рівень, опікується почуттями, переконаннями, емоціями, стилем мислення та установками, а теоретичний, або ідеологічний, базується на знаннях, поглядах, гіпотезах, ціннісних орієнтаціях, ідеалах.

Таким чином, ми поступово переходимо до важливого поняття для формування патріотичної свідомості, яке було запропоноване канадським етносоціологом Дж. Рейтцем. Цей вчений ввів у соціальну психологію поняття етноідентифікації, під яким ми розуміємо почуття належності людини до певної етнічної групи чи до групи, з якою вона має успадкований (генетичний) зв'язок. (Мала енциклопедія державознавства, 1996: 35). Так, важливими проявами соціально-психологічних детермінант тут стають вміння підтримувати культуру рідної землі, виявлення почуття гордості, гідності, працьовитості та освідомлення індивідом себе як органічної частини власної держави та соціального середовища, в якому ця людина живе. Отже, й завдяки усьому, що згадувалося вище, актуалізується патріотизм через поняття громадянської свідомості та відчуття свого злиття з нею. Саме тому, важливими чинниками соціально-психологічної сформованості патріотич-

ної свідомості слід вважати повагу до державних символів, таких як флаг, гімн, герб, що є особливо важливою складовою життя майбутнього військовослужбовця. Крім того, для становлення національної ідентичності необхідно спиратися і на героїзацію подвигів минулого та прийдешнього, а також на національні традиції.

Беручи до уваги специфіку професійної діяльності, ми маємо враховувати при формуванні патріотичної свідомості і самотність факторів етнопедагогіки українського воїна, в основу якої закладена унікальна козацька практична педагогічна система виховання. Так, саме у генезисі етносу закладено важливі соціальні фактори формування ментальності, яка відображається у соціетальній психіці українського народу. Ментальність є важливою детермінантою соціально-психологічного аспекту патріотичної свідомості, тому що є необхідною складовою національної та загальнолюдської системи цінностей. Структурованість поняття ментальності полягає і у взаємозв'язку між поняттями гідності, гордості, справедливості, працелюбності, правдивості та відповідальності, які є основою поняття патріотизму в цілому, та є важливим елементом етноідентифікації індивіда в якості громадянина і захисника своєї держави з психологічної та соціальної точки зору.

Поступово ми переходимо до наступного важливого фактору патріотичної свідомості, яким є емоційно-мотиваційний компонент, який є важливим при виборі майбутньої професії військовослужбовця та сприяє формуванню позитивного відношення до своєї праці, а також розумінню необхідності навчатися і досягати поставленої мети. Визначальним тут стає те, що потреба у навчанні і діяльності стає ціннісною орієнтацією та сприяє глибшому розумінню мети цієї діяльності (у нашому випадку – це захист своєї Батьківщини).

В той же час, емоційно-мотиваційні фактори патріотичної свідомості існують у прямо пропорційній залежності із практичним компонентом. В нашому випадку практичним компонентом буде свідомий вибір своєї майбутньої кар'єри, яка безпосередньо пов'язана із захистом рідної Батьківщини.

Висновок. На підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що важливими психолого-педагогічними аспектами та соціально-психологічними детермінантами формування патріотичної свідомості є цілий ряд перехресних понять, які використовуються у соціології, психології, філософії та педагогіці. Всі ці поняття формувалися на рівнях мікро та макросистем соціуму. В основу факторів, що забезпечують формування патріотичної свідомості, покладено елементи історичного та соціокультурного розвитку нації, її традицій, ментальності та гуманізму. Лише в комплексному використанні цих понять протя-

гом процесу становлення і розвитку особистості можливо сформувавши людину громадянином своєї країни, який готовий взяти на себе відповідальність за розвиток, захист і розквіт своєї держави. Сформованість громадської позиції перевіряється позитивним ставленням і розумінням патріотизму як основи поняття громадянин у соціетальній психіці особистості. Становлення національної

ідентичності є фактором усвідомлення поваги і шани до державних символів, традицій, історії своєї країни та її мови, яка є основою виховного процесу. А усвідомлення основних аспектів патріотичної свідомості майбутніми офіцерами є важливим елементом не лише подальшої професійної діяльності, а й умовою євроінтеграції та вступу України в НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимович Є.О. Філософія тотальності : монографія. Одеса : Прес-кур'єр, 2012. 178 с.
2. Волошина Н.М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ., 2010. 22 с.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). Київ: Райдуга, 1994. 62 с.
4. Киричок В. А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших учнів у позаурочній діяльності / В. А. Киричок. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 14. Книга 1. С. 134-144.
5. Коменський Я. А. Велика дидактика. *Вибрані педагогічні твори*. Київ: Радянська школа, 1940. Т. 1. 248 с.
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: pnu.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc
7. Мала енциклопедія державознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Довіра: Генеза, 1996. 942 с.
8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Київ: Обереги, 1994. 72 с.
9. Сковорода Г. Благодарный Еродий : в 2 т. Київ: Вид. АН УРСР, 1961. Т. 1. 639 с.
10. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 10–14.
11. Яшук І. П. Формування життєвої компетенції особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 21 с.
12. Locke, J. Some Thoughts Concerning Education. Hackett Publishing Company, 1996. 227p.

REFERENCES

1. Akymovych Ye. (2012) *Filosofia totalnosti : monohrafiia*. [Philosophy of Totality : Monograph] Odesa : Pres-kurier. 178 [in Ukrainian].
2. Voloshyna N. (2010) *Sotsialno-filosofskyi vymir patriotyizmu suchasnoho ukrainskoho suspilstva* [Social and Philosophical Demension of Patriotism of Modern Ukrainian Society]: avtoref. dys. ... kand. filoz. nauk. Phd dissertation abstract: 09.00.03. Kyiv. 22. [in Ukrainian].
3. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» (Ukraina XXI stolittia). (1994) [State National Program “Education” (Ukraine of XXI century)] Kyiv: Raiduha. 62. [in Ukrainian].
4. Kyrychok V. (2010) *Suchasni formy i metody patriotychnoho vykhovannia molodshykh uchniv u pozaurochnii diialnosti* [Modern Forms and Methods of Patriotic Education of Junior Students in Extracurricular Activities]/ V. Kyrychok. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* : zb. nauk. pr. Theoretical and Methodological problems of Upbringing Children and Youth : coll. of science papers. Kyiv. Vyp. 14. Knyha 1. 134–144. [in Ukrainian].
5. Komenskyi Ya. (1940) *Velyka dydaktyka. Vybrani pedahohichni tvory*. [The Great Didactic. Selected Pedagogical Papers] Kyiv: Radianska shkola, T. 1. 248 [in Ukrainian].
6. *Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi: Dodatok do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 № 641*. [The Concept of National Patriotic Education of Children and Youth: Annex to the Order of Ministry of Education and Science] URL: pnu.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc [in Ukrainian].
7. *Mala entsyklopediia derzhavoznavstva* (1996) [Small Encyclopedia of State Studies] NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. National Academy of Science of Ukraine. Institute of State and Law named after V. Koretskoho. Kyiv: Dovira: Heneza. 942. [in Ukrainian].
8. Ohiienko I. (1994) *Nauka pro ridnomovni oboviazky*. [The Science of Mother Tongue Responsibilities] Kyiv: Oberehy. 72. [in Ukrainian].
9. Skovoroda H. (1961) *Blahodarnii Erodyi* : v 2 t. [The Noble Erodyi] Kyiv: Vyd. AN URSSR. T. 1. 639. [in Ukrainian].
10. Sukhomlynska O. (2010) *Patriotyzm yak tsinnost: pohliad na istoriiu i sohodennia*. [Patriotism as a Value: a Look at the History and the Present] *Shliakh osvity*. № 2. 10–14. [in Ukrainian].
11. Yashchuk I. (2010) *Formuvannia zhyttievoi kompetentsii osobystosti starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil Ukrainy* [Developing Life Competence of Peronality of Senior pupils of Secondary Schools in Ukraine]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Phd in pedagogy dissertation abstract: 13.00.04. Kyiv. 21. [in Ukrainian].
12. Locke, J. (1996) *Some Thoughts Concerning Education*. Hackett Publishing Company, 227 p.